

Samspel för stabilitet

- en ESO-rapport om rollfördelningen mellan finans- och penningpolitik

Lars Calmfors, IIES, Stockholms universitet, och IFN

John Hassler, IIES, Stockholms universitet

Anna Seim, Nationalekonomiska institutionen, Stockholms universitet

Inledning

- Samspelet mellan finans- och penningpolitik centralt för en effektiv stabiliseringspolitik
- *Conventional wisdom:*
  - Penningpolitiken bör ha huvudansvaret för att stabilisera ekonomin
  - Diskretionär finanspolitik bör användas med försiktighet
- De senaste 15 åren
  - Fallande neutrala realräntor
  - Stora negativa störningar: GFC 2008-10, pandemin 2020-21
  - Styrräntor begränsade av den nedre ränterestriktionen
  - I nuläget helt annan problematik: stagflation

Centrala frågor

1. Behöver de ekonomisk-politiska ramverken förändras?
2. Riktlinjer för rollfördelningen mellan finans- och penningpolitik?
  - Fanns i 2011 års ramverksskrivelse
  - Saknas i 2018 års ramverksskrivelse och i propositionen om ny riksbankslag
  - Internationell trend mot starkare betoning av finanspolitikens konjunkturstabiliserande roll

Disposition

1. Hur har finans- och penningpolitik bedrivits?
2. Penningpolitik vid den nedre ränterestriktionen
3. Krispolitik
4. Större roll för finanspolitiken?
5. Spärrar mot fel- och överanvändning av finanspolitiken
6. Inflationsmålet
7. Slutsatser

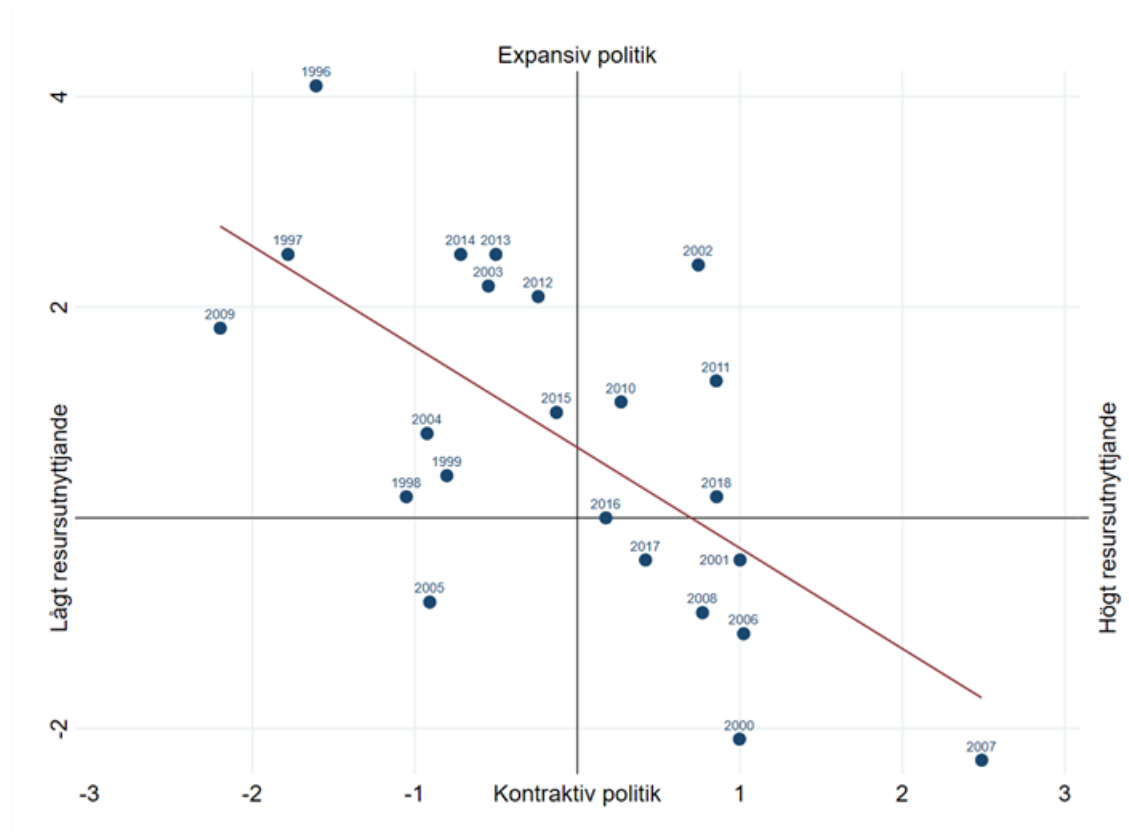
1. Hur har finans- och penningpolitiken bedrivits?

Hur har finans- och penningpolitiken bedrivits?

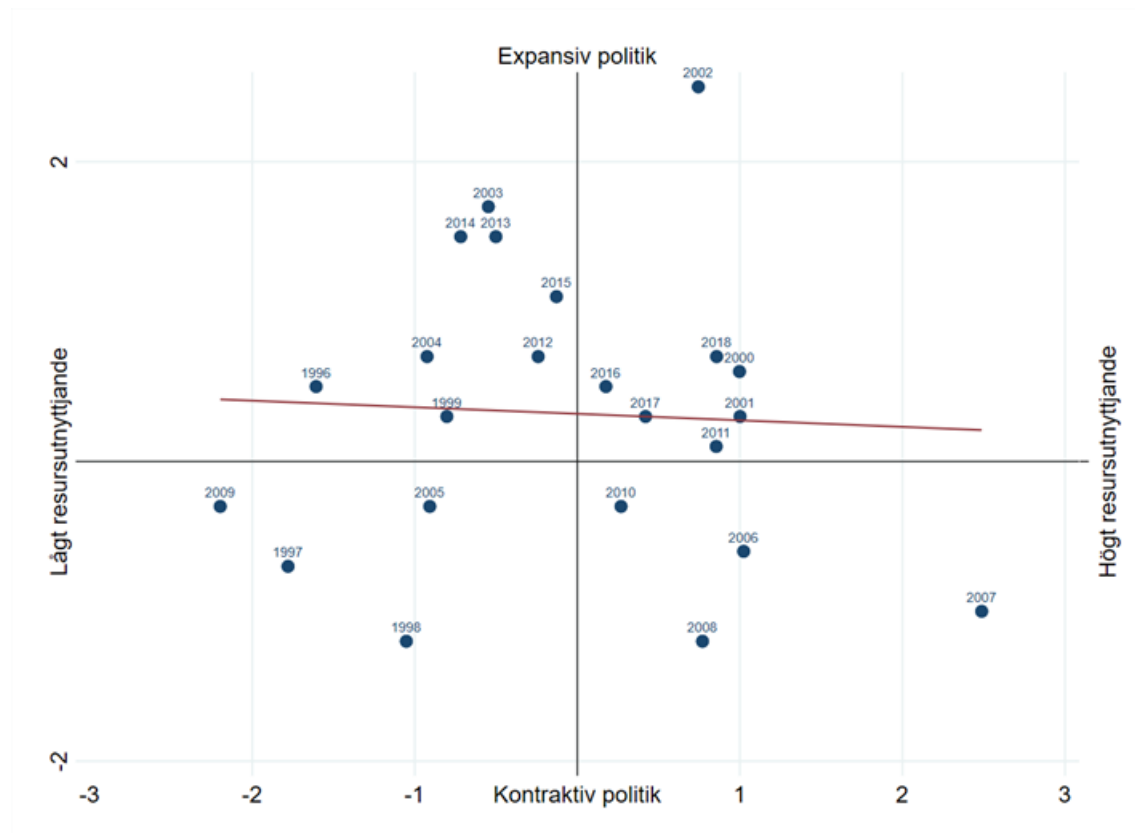
- Mått på finanspolitiken 1: överskottsmålet minus det finansiella sparandet (inkluderar de automatiska stabilisatorerna)
- Mått på finanspolitiken 2: överskottsmålet minus det strukturella finansiella sparandet (mäter aktiv finanspolitik)
- Mått på penningpolitiken: neutral realränta minus real styrränta
- Positiva värden indikerar expansiv politik

Finansiellt sparande och resursutnyttjande 1996–2018

Anm: X-axeln visar BNP-gapet enligt Armelius med flera (2018). Y-axeln visar skillnaden mellan överskottsmålet och det finansiella sparandet. Linjen visar det skattade linjära sambandet.

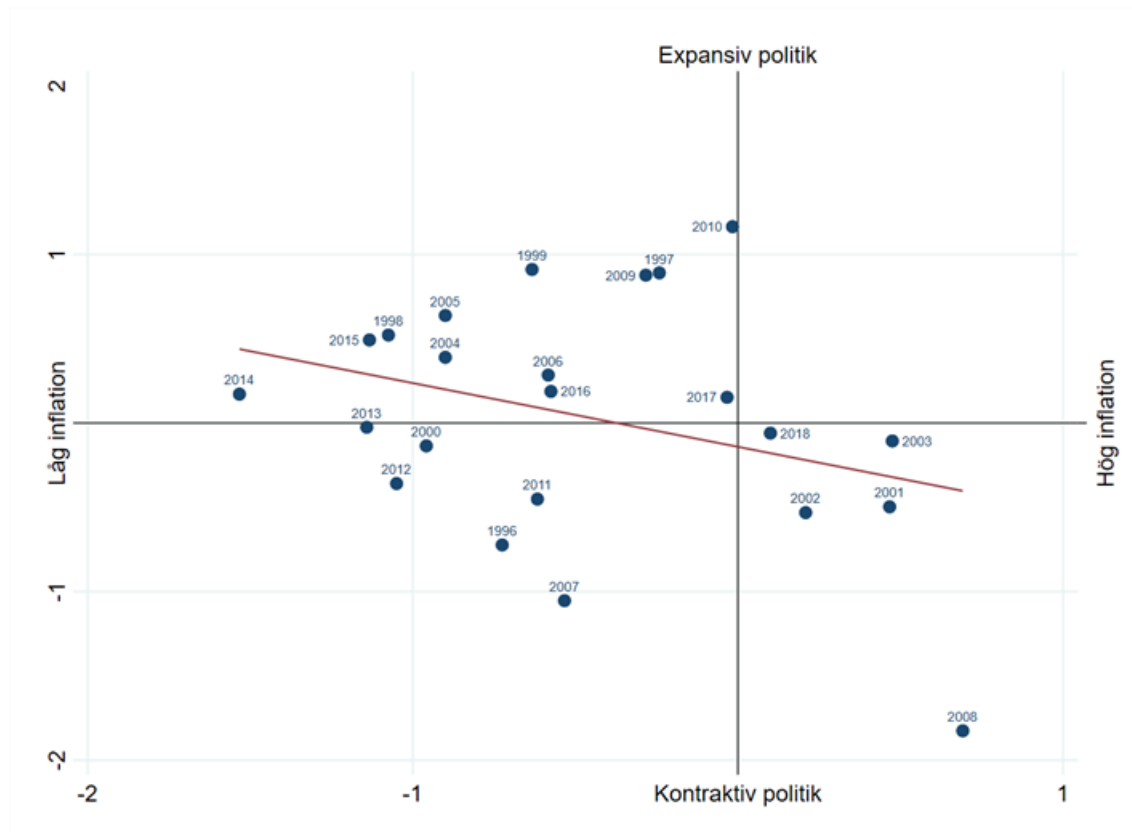
Strukturellt finansiellt sparande och resursutnyttjande 1996–2018

Anm: X-axeln visar BNP-gapet enligt Armelius med flera (2018). Y-axeln visar skillnaden mellan överskottsmålet och det strukturella finansiella sparandet. Linjen visar det skattade linjära sambandet.

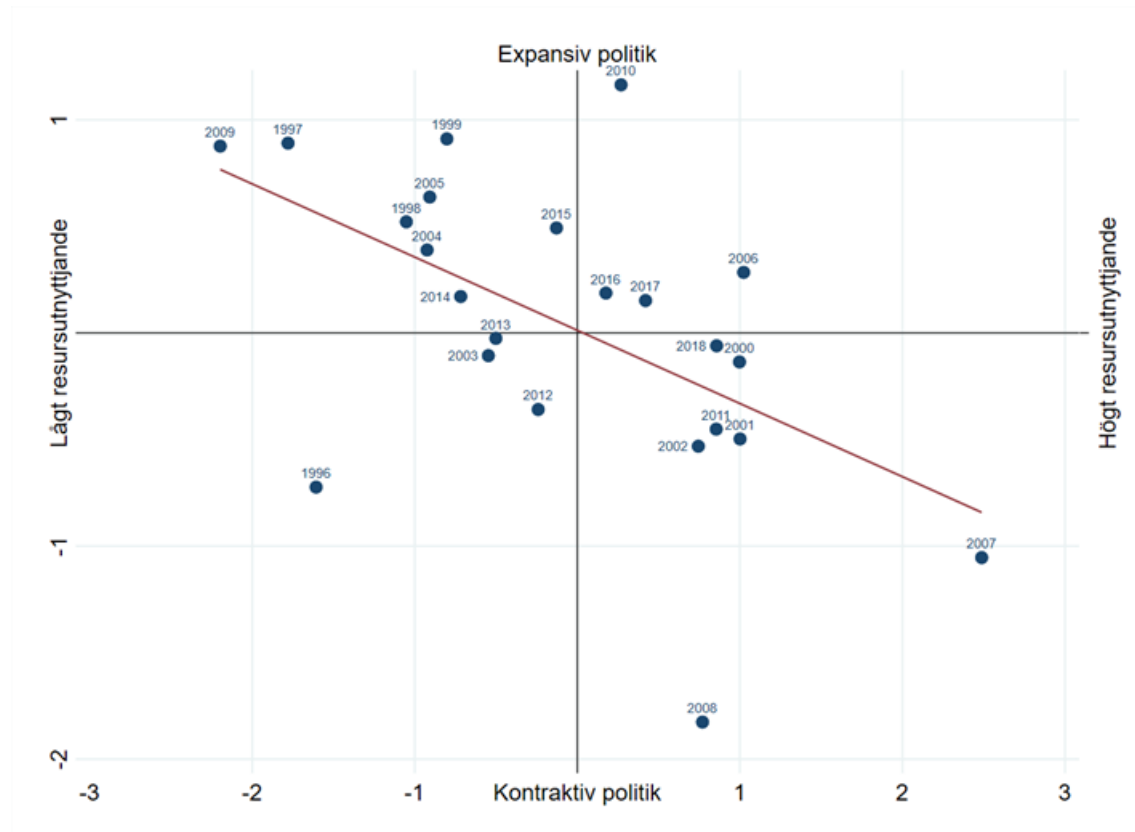

Real styrränta och avvikelse från inflationsmålet 1996–2018

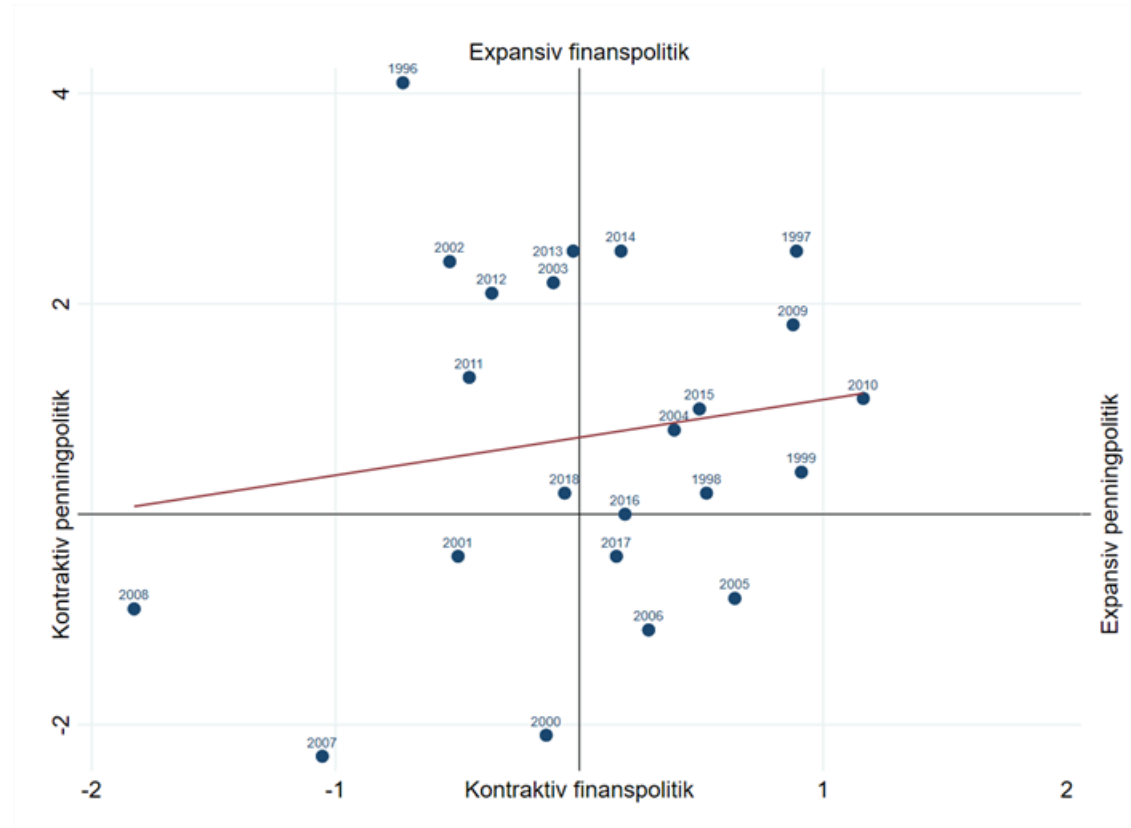
Anm.: X-axeln visar skillnaden mellan inflationsmålet och inflationen. Y-axeln visar skillnaden mellan den neutrala realräntan och den reala styrräntan när dessa baseras på Armelius med flera (2018). Linjen visar det skattade linjära sambandet.

Real styrränta och resursutnyttjande 1996–2018

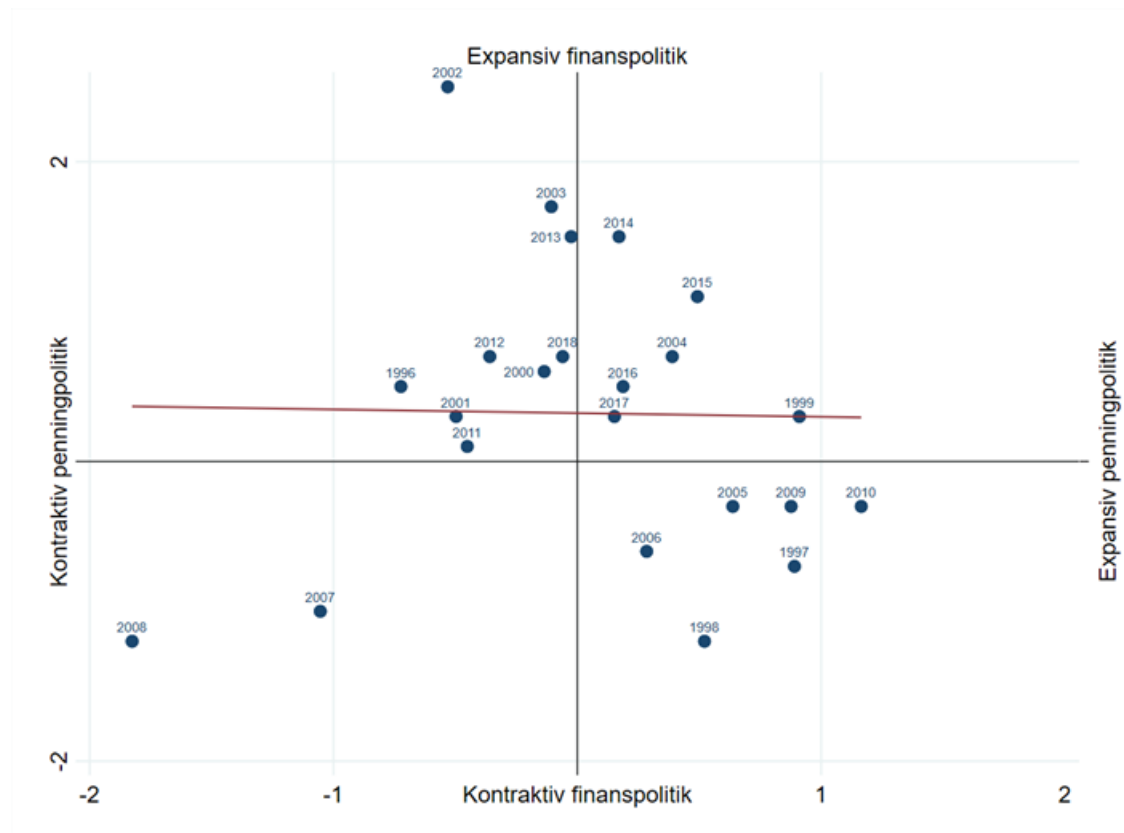
Anm.: X-axeln visar BNP-gapet enligt Armelius med flera (2018). Y-axeln visar skillnaden mellan den neutrala realräntan och den reala styrräntan när de senare baseras på samma källa. Linjen visar det skattade linjära sambandet.

Finansiellt sparande och avvikelse från den neutrala räntan 1996–2018

Anm: X-axeln visar skillnaden mellan den neutrala realräntan och den reala styrräntan när realräntan när dessa baseras på Armelius med flera (2018). Y-axeln visar skillnaden mellan överskottsmålet och det finansiella sparandet. Linjen visar det skattade linjära sambandet.

Strukturellt finansiellt sparande och avvikelse från den neutrala räntan 1996–2018

Anm: X-axeln visar skillnaden mellan den neutrala realräntan och den reala styrräntan när realräntan när dessa baseras på Armelius med flera (2018). Y-axeln visar skillnaden mellan överskottsmålet och det strukturella finansiella sparandet. Linjen visar det skattade linjära sambandet.

2. Penningpolitik vid den nedre ränterestriktionen

Okonventionell penningpolitik

- Negativa styrräntor, framåtblickande vägledning (*forward guidance*), balansräkningsoperationer (kvantitativa lättnader, QE)
- Balansräkningsoperationer:
  - Främst statsobligationer men även säkerställda obligationer och företagsobligationer
  - Håller nere de långa räntorna (Sims och Wu 2021)
  - Möjliga effekter på aktivitetsnivå och inflation men svåra att identifiera (Gertler och Karadi 2013, Weale och Wieladek 2016)
  - Störst effekter i kristider (Hesse m fl 2018)

Balansräkningsoperationer

- Nackdelar
  - Högre tillgångspriser (Di Casola och Stockhammar 2021, Flug och Honohan 2022)
  - Sämre likviditet på obligationsmarknaden (Blix Grimaldi m fl 2021)
  - Ränterisk för centralbanken (Kjellberg och Åhl 2022)
  - Löptidsomvandling för den konsoliderade statens upplåning
- Avvecklingen av innehaven
  - Inte troligt att den optimala avvecklingstakten skulle sammanfalla med hur innehaven förfaller

3. Krispolitik

Finans- och penningpolitik i kristider

- *Finansmarknaderna* viktiga för ekonomin men kan också förstärka normala konjunkturedgångar och leda till finanskriser med potentiellt katastrofala konsekvenser – *depressioner*
- Taxonomi enligt Blanchard för konjunkturrella förstärkningsmekanismer via finansmarknaderna
- Analysen användbar i utformningen av förebyggande politik (*macro-prudential*) och i kristider

Finanskristaxonomi: Förstärkning av första graden

Låntagares balansräkningar försämras av *fall i tillgångspriser*

- Lägre värden minskar lånemöjligheter
- Lägre efterfrågan. Påverkar både konsumtion och tillgångsefterfrågan
- Väl beskrivet i litteraturen – en normal del av konjunkturförloppet
- Måttlig förstärkning – beror på initial skuld i relation till långsiktigt ränteläge
- Relativt linjär effekt – Styrkan proportionell mot den initiala chocken. Går att modellera med standardmodeller
- Policy: Traditionell stabiliseringspolitik kanske kompletterad med kontracykliska amorteringsregler

Förstärkning av andra graden

Långivares och intermediärers balansräkningar försvagas

- Fallande tillgångsvärden och kreditförluster påverkar bankers balansräkningar
- Sämre balansräkningar hos intermediärer – mindre vilja och förmåga att ge kredit. Riskpremier stiger. *Credit crunch*
- Mer kraftfull förstärkning – väl beskriven i litteraturen (teoretiskt och empiriskt). Styrkan beror på hur solida intermediärerna är (eget kapital i förhållande till kreditgivning)
- I måttlig styrka en normal del av konjunkturförloppet
- Policy: Traditionell stabiliseringspolitik, särskilt penningpolitik. Kapitalkrav och stresstester i förebyggande syfte

Förstärkning av tredje graden

Anstormning mot banker och andra finansinstitut – finanskris

- Osäkerhet om soliditet och likviditet kan leda till anstormningar. *Fire sales*. Fallande tillgångspriser gör att tidigare säkra och likvida tillgångar blir osäkra och illikvida. Interbank-marknaden fryser
- Mycket kraftfull förstärkning. Hopp mellan multipla jämvikter möjliga. Kan göra en depression av en recession
- På grund av multiplicitet och icke-linjäritet svårt att bygga kvantitativa modeller
- Policy: staten kan utfärda bankgarantier, agera *lender of last resort* och köpa *troubled assets*. Kräver kloka (välutbildade) beslutsfattare med mandat att agera samt förtroende för penningvärde och statsfinanser

Förstärkning av fjärde graden

Kraftigt minskat förtroende för statens finanser och/eller penningvärdet

- Staten normalt en stabiliserande faktor. Kan bli motsatsen.
- Stark återkoppling: *doom loop*. Stora åtaganden (faktiska eller förväntade) t ex för fallerande banker, kan göra att statens kreditvärdighet snabbt urholkas
- Hög statsskuld kan leda till snabbt stigande räntor på statspapper. Om räntan är hög klarar inte staten att betala
- Policy: starkt finanspolitiskt ramverk och låg statsskuld i förebyggande syfte. Inte mycket att göra *ex post* med nationell policy. Egen valuta kanske en fördel. Internationell hjälp förmodligen nödvändig

Slutsatser om krispolitik

- Viktigaste uppgiften för ekonomisk politik är att förhindra att förstärkningsmekanismer av grad 3 och 4 sätter in
- Kapitalkrav och andra åtgärder för att se till så att kreditrisker absorberas av institut som kan bära dem
- Förtroende för statsfinanserna och penningvärdet centralt för att förebygga kriser. Visade sig under pandemin
- Om bålverket mot förstärkningsmekanismer av grad 3 och 4 är starkt blir riskerna med förstärkningsmekanismerna 1 och 2 mindre. Behovet av amorteringskrav och *leaning against the wind* minskar då. Detta gäller troligen i Sverige

Återstående punkter

- Större roll för finanspolitiken?
  - starkare automatiska stabilisatorer?
  - mer av diskretionär finanspolitik?
- Högre inflationsmål för att vidga utrymmet för räntepolitik?
- Slutsatser

4. Större roll för finanspolitiken?

Automatiska stabilisatorer

- *Budgetelasticiteten*: mäter hur många procentenheter den offentliga sektorns finansiella sparande som andel av BNP förändras när BNP-gapet ökar med en procentenhet
  - men ofullständigt mått eftersom den inte mäter effekten på aktivitetsnivån
- Lägre budgetelasticitet över tid
  - från 0,55 1998 till 0,47 2019 (Almenberg och Sigonius 2021)
  - i linje med Flodén (2009)
- Osäkerhet om *halvautomatiska stabilisatorer* (arbetsmarknadsprogram)

De automatiska stabilisatorerna är överskattade

- Beräkningar tar inte hänsyn till det kommunala balanskravet
- Överslagskalkyl:

$$\frac{dF/Y}{dY/Y} = \frac{G}{Y}$$

$$\frac{G}{Y} = 0,48$$

$$\frac{dF/Y}{dY/Y} = \frac{B+G^S}{Y}$$

$$\frac{B+G^S}{Y} = 0,29$$

- Krav på god ekonomisk hushållning och resultatutjämningsreserver men ojämn fördelning mellan kommunerna

Stärk de automatiska stabilisatorerna

- *Automatiska variationer* i statsbidragen till kommunerna
  - motverka avvikelser i tillväxten av kommunsektorns skatteunderlag från genomsnittlig tillväxt under tidigare period
  - garanti innebärande kompensation för om skatteunderlaget ökar mindre än i viss minimitakt
- Konjunkturberoende arbetslöshetsförsäkring
  - högre ersättning/längre maximal ersättningsperiod i lågkonjunkturer
  - stöd till hushåll med hög marginell konsumtionsbenägenhet
  - minskat försiktighetssparande för sysselsatta
- Stödet för korttidsarbete är en automatisk stabilisator
- Men potentiellt problem vid utbudsstörningar
  - automatiska stabilisatorer stabiliserar BNP men inte BNP-gapet

Argument för mer av diskretionär finanspolitik

- Mindre riskabelt än tidigare om lägre neutral realränta
- Vid efterfrågedrivna konjunkturstörningar bör den diskretionära finanspolitiken *understödja* penningpolitiken så att den inte behöver bli extrem
  - i lågkonjunkturer ska inte negativa räntor och stora värdepappersköp behövas (annat än om akut finanskris hotar)
  - i högkonjunkturer ska inte mycket höga räntor behöva användas
- Finanspolitikens understödjande roll bör gälla också *vid stora avvikelser från inflationsmålet*

Finanspolitiken och den neutrala realräntan

- Till exempel Blanchard (2021) har argumenterat för en mer expansiv finanspolitik för att höja den neutrala realräntan och därmed skapa större fallhöjd för styrräntan
- OK för världsekonomin och för stor ekonomi som USA
- Men gäller inte på samma sätt för liten öppen ekonomi (om ränteparitet)
  - tillfällig sänkning av överskotts målet skulle ha sådan effekt
  - permanent sänkning av överskotts målet skulle inte ha det
- Liten effekt av permanent sänkning om avvikelser från ränteparitet

Diskretionär finanspolitik vid utbudsstörningar

- Både faktisk och potentiell BNP faller – oklart vad som händer med BNP-gapet
- Argument för expansiva finanspolitiska insatser
  - försäkringsroll som under pandemin
  - stora köpkraftsindragningar av höjda elpriser och problem för många företag
  - finanspolitiken kan göra träffsäkra insatser: klumpsummestöd, inte sänkta elkostnader på marginalen
  - motverka sysselsättningsfall: stöd för korttidsarbete
- Men finanspolitiken får inte bli för expansiv
  - då måste penningpolitiken bli ännu mer åtstramande
- Kombinationen av budget och elprisstöd för 2023 är nog för expansiv
  - strukturellt finansiellt sparande på 0,7 procent av BNP
  - elprisstöd på 1 procent av BNP

5. Spärrar mot fel- och överanvändning av finanspolitiken

Behov av spärrar mot överdriven diskretionär finanspolitik

- Normförskjutning mot kontinuerlig *mikrostabilisering* av ekonomin efter pandemin
- Behov av att skapa spärrar mot fel- och överanvändning av diskretionär finanspolitik
  - internationell diskussion om att centralbanker ska "beställa" expansiv finanspolitik av viss storlek vid nedre ränterestriktion
- Förstärkt roll för Finanspolitiska rådet
  - rekommendationer i förväg
  - höras inför budgetproposition och större finanspolitiska beslut
  - samspelet mellan finans- och penningpolitik
- Tydligare kommunikation från Riksbanken om när penningpolitiken behöver understöd av finanspolitiken

6. Inflationsmålet

Vidga utrymmet för räntepolitiken i lågkonjunkturer

- Höjning av inflationsmålet på sikt: 3 procent
- Komplicerad fråga om optimal inflationstakt
  - tvåprocentmålet grovt tillyxat
  - Milton Friedman: optimal *deflationstakt* = realräntan
  - nykeynesiansk modell: resursallokeringsförluster till följd av ineffektiv prisspridning därför att priser/löner bara ändras ibland: *Calvo pricing* överdriver kostnaderna
  - fallande relativpriser över produktcykeln
  - lättare ändra relativlöner och sänka reallöner i stagnerande företag med högre inflation
  - när tvåprocentmålet valdes sågs inte nedre ränterestriktion som relevant
- Optimal inflationstakt är 2–4 procent i många modeller

Vidga utrymmet för räntepolitiken i lågkonjunkturer forts.

- Potentiell vinst av mindre höjning av inflationsmålet större än potentiell förlust ifall det skulle visa sig onödigt
- Felaktigt argument att ett enskilt land inte kan höja sitt inflationsmål något
  - svag deprecieringstrend är *peanuts* i förhållande till de stora växelkursrörelser som ständigt sker
- Men en höjning kan inte ske nu
  - inflationen måste först komma ner
- Alternativa målomformuleringar är sämre: för komplexa eller mer riskabla
  - prisnivåmål
  - halvt prisnivåmål: genomsnittlig inflation under flerårsperiod (Fed)
  - alternera mellan prisnivå- och inflationsmål (Bernanke 2019)

7. Slutsatser

Slutsatser

- Skäl att undvika omfattande balansräkningsoperationer från Riksbankens sida
- Värdefullt stärka de automatiska stabilisatorerna men troligen inte tillräckligt
- Mer av diskretionär finanspolitik kan behövas men kräver spärrar mot felanvändning
- Behov av riktlinjer för finanspolitikens roll i konjunkturstabiliseringen
- Finanspolitiska rådet skulle kunna spela en större roll
- Viktigt med respekt för budgetramverket och en återgång till en sammanhållen budgetprocess
- God balans mellan finans- och penningpolitik är viktigt i den nuvarande stagflationssituationen
- Högre inflationsmål vore sannolikt bra på sikt